

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ทุกประเทศปรารถนาที่จะให้ประชาชนในสังคมมีสุขภาพอนามัยดี เพราะถ้าหากประชาชนในสังคมมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ดี จะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ตามลำดับ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ทุกสังคมทั่วโลกต่างก็มีประชาชนที่เจ็บป่วยซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกชีวิตของมนุษย์ในสังคม ความเจ็บป่วยก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานทั้งร่างกายและจิตใจ สุขภาพร่างกายทรุดโทรมไม่แข็งแรง ไม่สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพ ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ เป็นภาระของสังคมและอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยจึงเป็นปัญหาที่ทุกประเทศต้องแก้ไขอันนำไปสู่ความมีสุขภาพดีของประชาชนในสังคม

ในอดีตที่ผ่านมามนุษย์ในแต่ละสังคมได้แสวงหาวิธีการที่จะทำให้สมาชิกในสังคมหายจากความเจ็บป่วยมาโดยตลอด มนุษย์ได้พยายามทำความเข้าใจต่อความเจ็บที่เกิดขึ้นว่า ความเจ็บป่วยชนิดใดเกิดจากเหตุใด มีอันตรายมากน้อยเพียงใดและหาวิธีการที่จะรักษาความเจ็บป่วยนั้น ซึ่งในกระบวนการหาสาเหตุของความเจ็บป่วยตลอดจนวิธีการในการรักษาของแต่ละสังคมนั้นจะมีวิธีการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเชื่อความเข้าใจ การมีระบบวิถีคิดและประสบการณ์ของสมาชิกในสังคม มีการเลือกใช้วิธีการและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น การใช้สมุนไพรจากพืชและสัตว์ การสวดมนต์อ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น วิธีการรักษาพยาบาลชนิดใดที่ได้ผลก็จะได้รับการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมารวมทั้งได้พัฒนาเป็นองค์ความรู้ ความเชื่อที่จะใช้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลในหมู่สมาชิกของตนเอง กลายเป็นระบบการแพทย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในการรักษาตนเองของคนในอดีตที่มีการถ่ายทอด จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อนและเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังอยู่ภายใต้จิตใจของบุคคลในสังคม (Foster, 1978:54)

ในสังคมไทยนั้น ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาระบบการแพทย์ที่ทันสมัยก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศก็ตาม แต่ในระบบการบริการทางการแพทย์ที่ทันสมัยส่วนมากจะมีในเมือง โดยเฉพาะพื้นที่ในชนบทนั้นยังไม่ได้มีการบริการเพียงพอ ประกอบกับที่ประชาชนมีความคิดความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ รวมทั้งความเชื่อในเรื่องของการรักษาพยาบาลแบบพื้นเมือง หรือการรักษาพยาบาลแบบโบราณอยู่มากพอสมควร ดังจะเห็นได้จากมีการใช้บริการทางด้านหมอผีรดน้ำมนต์จากพระ การเข้าทรง เป็นต้น พร้อมกันนี้ประชาชนยังมีแนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพและการรักษาสุขภาพซึ่งเป็นความคิดดั้งเดิมของท้องถิ่นสืบต่อกันมา เช่น การงดรับประทานอาหารจำพวกเนื้อหรือไข่ เป็นต้น หรือการที่สตรีตั้งครรภ์ที่งดรับประทานอาหารประเภทเนื้อสัตว์ทุกชนิด ให้อาหารประเภทข้าวกับเกลือเท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในทัศนะของการแพทย์ไทยในสมัยใหม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ประชาชนจะมีความพึงพอใจและเลือกที่จะปฏิบัติตนในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยตามแนวความคิดและความเชื่อของตน ซึ่งในการที่ประชาชนจะได้ทำการรักษาพยาบาลด้วยวิธีใดนั้น จะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ตนเคยประสบมาก่อน หรืออาจจะฟังจากบอกเล่าของผู้อื่น อาจจะปรึกษาผู้ที่ใกล้ชิดว่าจะใช้วิธีการรักษาด้วยวิธีใดจึงจะเหมาะสมกับความเจ็บป่วยของตนและญาติมิตร ได้มีการศึกษาวิจัยในประเทศไทย ที่เกี่ยวกับผู้ป่วยที่ไปใช้บริการรักษาแบบแผนโบราณ ตลอดจนภูมิหลังของคนและปัจจัยต่าง ๆ ที่ผลักดันให้มาทำการรักษาแบบแผนโบราณ เช่น ในการวิจัยเรื่องบทบาทแพทย์แผนโบราณ ในการพัฒนาสาธารณสุขไทยของ อรทัย รวยจินดา และ กาญจนา แก้วเทศ (2525) พบว่าปัจจัยที่ทำให้คนไข้มารักษากับหมอแผนโบราณนั้น ได้แก่ คุณภาพในการรักษาซึ่งคนไข้เคยมีประสบการณ์มาก่อน ว่าการรักษาได้ผลดีหรือได้ย่นชื่อเสียงในการรักษา นอกจากนี้การรับบริการจากสถานที่แห่งนั้น ไม่ต้องมีระเบียบยุ่งยากสามารถรักษาได้ทันที ไม่ต้องคอยนานและราคาไม่แพง ในงานสรุปงานวิจัยของ วไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม (2523) เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ไทยที่เป็นหมอพระในด้านการรักษาโรคแก่ชุมชนพบว่าสาเหตุของการที่ผู้ป่วยมารับการรักษาแบบหมอพระ เพราะว่าผู้ป่วยไม่สามารถที่จะไปรับบริการจากแพทย์แผนปัจจุบันได้เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายมากและการเดินทางไปรับบริการไม่สะดวก นอกจากนี้การที่มารับการรักษาแบบหมอพระทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจ คลายความวิตกกังวลมีความเข้าใจและยอมรับในสภาพความเจ็บป่วยของร่างกายได้ดีขึ้น

ในเรื่องการรักษาแบบพื้นบ้าน หรือการรักษาแบบโบราณนั้นเป็นวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณในอดีตนั้นมีบทบาทอย่างสำคัญในการช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วยเกิดขึ้น โดยเฉพาะในเขตชนบทหรือแม้แต่ในเมืองก็ตามทั้งๆ ที่ควรรักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์ที่ทันสมัยและมีความเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่าแต่ก็มีประชาชนไม่น้อยที่นิยมใช้บริการรักษาพยาบาลตามแบบพื้น

บ้านอยู่ บางคนจะใช้บริการการรักษาแบบพื้นบ้านควบคู่ไปกับการรักษาพยาบาลแผนปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อเกิดความมั่นใจในการรักษาพยาบาลมากยิ่งขึ้น หรือบางครั้งถ้าหากสิ้นหวังด้วยวิธีการทางการแพทย์แผนใหม่แล้ว การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งซึ่งประชาชนพอจะมีอยู่ เพื่อที่ตนเองและญาติมิตรจะได้หายจากการเจ็บป่วยต่างๆ ได้

ดังนั้นการศึกษาถึงวิธีการการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านความเป็นมาของผู้รักษา และผู้รับการรักษา ตลอดจนวิธีการต่าง ๆ ของการรักษาพยาบาลแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจถึงอิทธิพลที่ยังคงมีอยู่ของการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านหลายประเภท ที่ให้การรักษาพยาบาลแก่ประชาชนในชุมชน เช่น หมอกระดูก หมอตำแย หมอสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งหมอเหล่านี้จะทำการรักษาโรคตามความเชี่ยวชาญเฉพาะโรคของตน ไม่ทำการรักษาโรคทั่ว ๆ ไป แต่มีหมอพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่งซึ่งให้การรักษาพยาบาลโรคโดยทั่ว ๆ ไปทุกโรคไม่มีข้อจำกัด ชาวบ้านเรียกว่า "หมอยา" ชาวบ้านนิยมรักษากันมากกว่าหมอพื้นบ้านชนิดอื่น หมอยาผู้สูงอายุจะทำให้มีความชำนาญในการรักษามากขึ้น

ปัญหาการวิจัยคือการศึกษาสถานภาพและบทบาทของหมอยาในการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน โดยทำการศึกษาว่าเหตุใดหมอยาพื้นบ้านยังคงมีบทบาทในการรักษาพยาบาล ผู้เจ็บป่วยในชนบทมีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ชาวบ้านมาหาหมอพื้นบ้านนี้ แทนที่จะไปรับการรักษาในโรงพยาบาล วิธีการรักษาพยาบาลของหมอยาเป็นแบบใด ความเชื่อของหมอยาเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ และขั้นตอนการรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยเป็นอย่างไร วิถีชีวิตของชาวบ้าน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมในการรักษาพยาบาลของหมอยา ตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อหมอยาและกระบวนการเข้ารับรักษาพยาบาลของชาวบ้าน เพื่อให้เข้าใจถึงอิทธิพลของการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านในชนบท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการรักษาโรคต่าง ๆ ของหมอยา
2. เพื่อศึกษาถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับการเกิดโรคของหมอยาและชาวบ้าน
3. ศึกษาพฤติกรรมของหมอยาและพฤติกรรมของผู้มารับรักษาพยาบาล
4. เพื่อกระบวนการการรักษาพยาบาลที่บ้านในชุมชนที่ศึกษา
5. ศึกษาทัศนคติของผู้ป่วยที่มีต่อวิธีการรักษาพยาบาลของหมอยา
6. ศึกษาถึงวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมต่าง ๆ ของหมอยาและชุมชน

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาดังนี้ได้เน้นศึกษาในพื้นที่ 2 ตำบลคือ ตำบลธาตุ และ ตำบลยางสว่าง อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชนแห่งนี้มีหมอยาซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นพื้นที่ซึ่งมีผู้รับบริการการรักษาพยาบาลกับหมอยาท่านหนึ่งมากที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจัย มาประยุกต์ปรับปรุงระบบบริการทางการแพทย์ให้สอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น
2. การศึกษาเรื่องหมอพื้นบ้าน จะทำให้ทราบถึงอิทธิพลของหมอยาที่มีต่อประชากรในสังคมไทยโดยเฉพาะในเขตชนบท
3. สามารถนำผลของการวิจัยที่ได้ มาใช้ประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชนได้
4. ทำให้ทราบถึงขบวนการ และวิธีการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านที่มีในสังคมชนบทไทย
5. ทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล